

Književna poročila.

Leonard Nelson: Vorlesungen über die Grundlagen der Ethik, III. Band. System der philosophischen Rechtslehre und Politik. Leipzig, Verlag Der Neue Geist. 1924. Str. 608. Cena 16 mark.

Predgovor k tej knjigi obsega 15 strani, pregled vsebine preko 12, register 68, tekst sam 608 strani v velikem formatu. Vsled teh ogromnih dimenzij je nemogoče, podati izčrpno recenzijo v kratki obliki. Podajam torej le pregled ustroja te knjige, omejuvši kritične pripombe v glavnem samo na izvajanja, ki se mi zdijo preveč napačna.

Prvi del se bavi s pravnim naukom, ki ga avtor deli v formalnega in materialnega. Iz temeljnega načela formalnega pravnega nauka, ki je po avtorjevem mnenju popolnoma izčrpano v trditvi: »obstoji nek pravni zakon« skuša izvajati posledice brez vsake empirične prímese. Ti »postulati« formalnega pravnega nauka so: pravo jezika, kajti le potom jezika si morejo razumna bitja sporočiti svoje misli in le po takih sporočilih morejo ravnati drug z drugim kot razumna bitja. Zato naj bo protipravna vsaka raba jezikovnih znakov, ki nasprotujejo namenu sporočila. Drugi postulat je lastninska pravica, zakaj občevanje med razumnimi bitji je le mogoče pri izvestni razdelitvi (s tem seveda ni rečeno, kako naj bo posest razdeljena.) Tretji postulat je javnost prava in javnost sodišča, razsojajočega spore. Temu radi pomanjkljive uvidevnosti ljudi nujnemu postulatu dodaje avtor še četrti iz pomanjkanja dobre volje izvirajoči postulat, to so prisilna sredstva, ki zasigurajo pravo.

Dočim izvirajo ti postulati iz same oblike pravnega zakona, ki pomenja medsebojno omejevanje svobodne sfere posameznikov, trdi avtor, da je materialni kriterij prava pravičnost; le-ta pa ni nič drugega nego osebna enakost, ki obstoji v tem, da se ne daje nikomur prednost, ki ni utemeljena v kvalitativni različnosti. Iz tega principa izvirajo sledeči postulati: 1.) razumna bitja naj uredijo svoje medsebojno občevanje s pogodbami; 2.) razdelitev posesti se naj vrši s pozitivnim zakonom, ker je lastnina razmerje napram vsem; 3.) to razdeljevanje naj se zgodi po načelu osebne enakosti; 4.) kazensko pravo: iz bistva zločina sledi, da se z njim prekine pravno razmerje zločinca ne samo napram oškodovanemu, temveč napram celi družbi, ker je med razumnimi bitji pravno razmerje le tedaj možno, ako se more vsakdo zanašati na pravno ravnanje drugega. Z ozirom na človeške slabosti volje pa je upravičeno, da ne izgubi zločinec vseh pravic; sam naj trpi to, kar je drugemu storil. Teh osem postulatov ni po avtorjevem mnenju nobeno naravno pravo; to so samo »regulativni principi« za pozitivno zakonodajo. Vendar je neko formalno naravno pravo možno radi različne vrednosti ciljev, ki jih ljudje zasledujejo, in radi nedostatne uvidevnosti človeka, ki včasih zasleduje interese, ki niso njegovi »pravi« interesi. Ako pa predpostavljamo eksistenco pravnega ideala, pridemo nujno do »neodtujljivih pra-

vic«, ki omejujejo načelo, da izhaja vsaka obveznost iz privolitve obvezanca, ker se ta pač utegne motiti v svojih »pravih« interesih. Kakšen naj bo ta ideal? Ker ga zahtevamo za razumna bitja, mora biti v tem, da postani razumno bitje v resnici to, kar je po svojem pojmu, in sicer vsled razumnega samoodločevanja. To pravilo naj odloča o objektivni prednosti interesov. Iz njega sledi družbeni ideal osebne svobode, ki pa je omejen po idealu osebne enakosti. Pravica do razumne samoodločbe je neodtujljiva, ker je to »pravi« interes, ki je neodvisen od obstoja subjektivne uvidevnosti. Za dosego tega ideala mora, že po definiciji sami, vsak s a m delovati; ne sme torej kdo drugi za njega delati, zabranjeno naj bo torej vsako »umetno« varstvo ali skrbstvo. Varstvo je le tedaj opravičeno, kadar zavest o potrebi samoodločitve še ni razvita, in le za to, da se ta zavest zbudi. Iz vsega tega sledi po avtorju sledeče naravno-pravno načelo: javni zakon naj osigura za vse enako zunanjo možnost izobrazbe in naj zavaruje duševno svobodo vsakogar proti umetni kurateli.

Dasí imajo izvajanja avtorjeva marsikaj interesantnega, se mi vendar zdi, da se njegov poskus ni posrečil, ustanoviti pravna načela iz oblike ali eksistence pravnega zakona sploh brez katerekoli empirije. Lastninska pravica ni nujna posledica eksistence pravnega zakona, ravno tako ne javnost prava ali javnost sodišč. Čisto poljubna je tudi trditev, da naj velja v kazenskem pravu princip povračila (talion), ki da edini ustreza enakosti! Neodtujljive pravice, samoodločba ali svoboda, vse to poznamo že iz historičnega naravnega prava. Avtorjevo naravno pravo se mi zdi brez praktičnega pomena. Razumna samoodločba naj bo objektivno najvrednejši interes. Kedo pa naj odloča »objektivno«, ali je v konkretnem primeru samoodločba res »razumna« in ali je kdo že dosegel one stopnje razvoja (kakšnega razvoja?) da ni več potreben varstva in vzgoje?

Analogno prvemu delu se deli drugi del knjige v formalno in materialno državno politiko; načela prvoimenovane se dajo tudi razviti iz samega stavka, da je kak političen ideal. V tem delu se nahajajo poleg nekaterih dobrih izvajanj (n. pr. o anarhizmu) tudi taka, ki jim ne morem pritrditi. Iz principa pravne avtonomije sklepa avtor, da je vsak princip avtoritete pravno nemogoč. Razum vsakega posameznika naj bo pravi pravni suveren; tako da bodi vsaka pravna obveza odvisna od možnosti uvidevanja obvezanca, toda neodvisna od dejstva, je-li ima dotični f a k t i č n o to uvidevnost ali ne. Iz tega sledi, da je ljudska suverenost nemogoča, zakaj pravna obveznost je neodvisna od priznanja. Vsa teorija Nelsonova odvisi od obstoja nekega objektivnega pravnega zakona, ki velja, najsi ga ljudje priznavajo ali ne. Kako pa naj pride ta zakon do izraza, ako je njegova veljava neodvisna od avtoritete ali od priznanja po zakonu obvezanih? Vprašanje, kaj je objektivno pravo, naj se reši z znanstvenim raziskovanjem; zato pa naj bo vlada (seveda neomejena) v rokah dovolj izobraženih. To je znani ideal Platona. Kar se je ugovarjalo možnosti izvedbe Platonovega ideala, velja tudi za to

novo izdajo starega ideala. Sicer pa je Platon sam idejo o vladji filozofov, priporočeno v svojem delu o »državi«, pozneje opustil v svojem delu o »zakonih«, rekoč da se nahaja ona kvaliteta, ki je potrebna za idealnega absolutnega vladarja-filozofa, le pri bogovih. Nelson do tega spoznanja še ni prišel. On pričakuje tudi v politiki vse od znanosti. Radoveden sem le, od katere.

V drugem oddelku drugega dela naslovljenem »materialna državna politika« izvajajo se iz pravnega zakona (t. j. osebna enakost) konsekvence glede pogodbenega, zakonskega, varstvenega prava, potem pa načela socialne in kulturne (šolske in cerkvene) politike. Tudi tu igra glavno vlogo pojem človeškega dostojanstva in razumna samoodločba. Vidi se, da plava avtor v Kantovi filozofiji, uporabljajoč tudi njegovo terminologijo, ki pač ni vedno posnemanja vredna. — Od mnogih konsekvenc, ki jih avtor izvaja iz apriornega, od vseh dejstev in vsake zgodovine abstrahujočega stališča »čistega« razuma hočem navesti kot primer, da smatra pogodbo o sklepanju neločljivega zakona, vsled katere se proda človek kakor »domača žival«, za protipravno in nenravno, da hoče dalje izključiti iz šole vsak dogmatičen pouk (kakor da ne bi bil začetek in podlaga vsakega pouka vedno dogmatičnega značaja), dalje da mora zavzeti pravna država napram cerkveni hierarhiji stališče načelne nestrpnosti, da izključuje razumna samoodločba vsako pozitivno veroizpovedanje i. t. d. Razumna samoodločba mora biti absolutno ščitena; kdor se, čeprav prostovoljno, podvrže kaki avtoriteti, krši svoj »pravi« interes. K duševni svobodi kot pogoju za razumno samoodločbo pa mora biti človek šele vzgojen. O tem, jeli je že dozorel, naj odloča znanstvo. Pravo izhodišče avtorjevo je nekakšno slepo verovanje v človeški razum, oziroma v razvoj razuma in v znanstvo, kar ga zavaja, da odklanja druga verovanja z mestoma pamfletističnimi izrazi. Toda Nelsonovi principi, kakor pravna avtonomija, človeško dostojanstvo, razumna samoodločba, osebna enakost, »prava« duševna svoboda, vse to so kvečjem formalni principi, iz katerih se po mojem mnenju ne dajo razviti pravne ali etične norme. Zato se mi zdi, da so njegova izvajanja brez nujnosti, deloma diletantska in površna; n. pr. ako trdi v poglavju o kriminalni politiki, opravičuje vladarjevo pravico pomilostitve, tedaj kadar gre za žalitev vladarja samega, — da je razmerje med žaljencem in razžaljenim le razmerje sile, in da pride zločinec v tem primeru v konflikt samo s silo, ki služi zaščiti prava, ne pa s pravom samim, kj se naj ščiti s silo.

V tretjem oddelku drugega dela, ki se bavi s politiko med državami, nahajamo dobre opazke o nalogah in o organizaciji meddržavne zajednice. Zadnji oddelek razpravlja o strankarski politiki.

V splošnem moram z obžalovanjem reči, da zaostaja navedeno delo za velikim ciljem, ki si ga je stavilo. S čisto logiko se hočejo rešiti problemi, ki ravno niso čisto logični. To pa daje vsebini knjige deloma značaj plitvega racionalizma. Pokaže se tudi to precenjevanje razuma in »razumne« samoodločitve. Mogoče pa je samoodločitev le tedaj v resnici raz-

umna, ako je — uvidevši omejenost razuma — samoomejitev. To velja končno tudi za obseg knjige. Pri razumni samoomejitvi bi nam mogel avtor povedati to, kar je v njegovi knjigi novega, mnogo krajše nego na 608 straneh.

Dr. Leonid Pitamic.

Dr. Mih. P. Čubinski: Nove sudske reforme. (Biblioteka za pravne i društvene nauke, zv. 9.) Beograd. Izdavačka knjižarnica Gece Kona 1925. Str. 109

Knjiga je namenjena širšemu občinstvu, zanimati pa mora vsakega pravnika naše kraljevine, ki pazljivo motri vprašanje o zenačenju naših pravosodnih zakonov. Vsebino knjige bi označili za prav dobro kritično poročilo o doslejšnjih projektih, ki se tičejo sodne preosnove. V predgovoru izvaja pisatelj, da se na načrt novega kazenskega zakonika za vso kraljevino ne ozira, češ da je o tem pisal že drugod. Mislimo, da je prav storil, to pa predvsem iz tega vzroka, ker bi moral, če bi pritegnil tudi materialno pravo v krog svojih razmotrivanj, razpravljati samo po sebi umljivo že o materialnem civilnem pravu, ali pa naslov svojega dela utesnjevalno izpremeniti.

V prvem poglavju obravnava Čubinski zgodovino postanka »novih projektov«. V obče je pravnikom že znana. Ipak smo šele iz te knjige izvedeli, da sta na projektu o ureditvi sodišč tudi sama ministra pravde Lazar Marković in Ninko Perić popravljala in da je zakonodajni odbor narodne skupščine imel glede inštituta državnega pravdnštva različna mnenja, t. j. da ni pristal popolnoma v predloge načrta, kar ugotavlja Čubinski z obžalovanjem. Popraviti pa treba neke navedbe v knjigi, da se ne ukradejo v nadaljno slovnstvo. Pri izdelovanju načrta za odvetniški red ni sodeloval pokojni dr. Ivan Tavčar, ker je bil tisti čas že smrtno bolan. Tudi so imena nekaterih sodelovalcev Prečanov napačno pisana.

O projektu zakona »o uredjenju sudova« je govora v drugem poglavju. Najprej moramo pripomniti, da nosi predgovor 1. 1925 izdane knjige datum 5. novembra 1923, da se zato ne ozira na knjigo dr. Gregorja Kreka »O organizaciji sodišč«, ki je obdelala ta predmet veliko bolj široko in globoko. Ipak smemo z veseljem ugotoviti, da se obadva avtorja strinjata v mnogih vprašanjih. Izmed več predlogov, ki jih stavi Čubinski, utegne zanimati osobito ta, da naj se doseže stalnost preiskovalnih sodnikov na ta način, da bi bili iz zbora sodnikov na sedežu okrožnih sodišč voljeni za tri leta.

V tretjem poglavju govori pisatelj o projektu zakona o sodnikih in odvetnikih. Tu zahteva med drugim, da naj se udeležujejo univerzitetni profesorji kot izpitni komisarji izpitov tako sodnikov, kakor tudi odvetnikov, dalje, da naj imajo univerzitetni profesorji tudi pravico odvetnikovanja. Ne soglaša Čubinski s predlogom tozadevnega načrta, da bodi starostna meja za sodnike 65, oziroma 70 let, ker se mu zdi, da za sodnike ni umestna. Tudi ni prijatelj sistema, da naj se vsi višji sodniki

volijo; zahteva, da naj se vsaj polovica sodnikov postavlja brez volitve od ministra pravde.

Za srbske čitatelje najvažnejši sta zadnji poglavji »o organizaciji in pristojnosti sodišč in pa »temeljnih kazensko-pravnega postopanja«. Tu ne moremo o poedinih avtorjevih nasvetih obširno razpravljati. Ugotovimo naj le, da je Čubinski vsled svojih bogatih izkustev, ki jih je iz Rusije prinesel, kjer je bil pred svetovno vojno univerzitetni profesor, odkrit prijatelj porote, da pa tudi glede kazensko-pravnega postopanja do malega stavi take popravljalne predloge, ki se vjemajo s pravnim stanjem v Sloveniji. Le utemeljevanje potrebnosti uvedbe porote s tem, da se direktno spominja Vidovdanska ustava porote, ne drži (gl. str. 64). Pač je imela srbska ustava z dne 5. junija 1903 v čl. 148 določilo, da naj se institut porote obdrži, naša ustava pa je tak predpis — odklonila.

Dr. Metod Dolenc.

Dr. Fran Göstl: Misterij duše. Poljudni pregled psihiatrije. V Ljubljani 1924. Zvezna tiskarna in knjigarna Str. 276. Cena 42 Din.

Romantični naslov knjige ni srečno izbran. Vsaj naj bo knjiga dokaz, da tajnosti ali skrivnosti duše ni več..., da je vse že jasno! Bolj prikladen je podnaslov, ker gre avtorju res za poljuden pregled psihiatrije. Pozna se pa delu, da ni enotnega kova, ampak sestavljeno iz več člankov, spisanih in deloma že priobčenih ob raznih prilikah. Tudi ogrodje ni tako smotreno zamišljeno, kakor bi bilo želeti za poljuden pregled; monotonost poedinih razprav, brez potrebnih cezur zastira jasnost koncepta.

Kot uvod je avtor čisto primerno napisal zgodovinski pregled o razviku psihiatrije. Ali ta pregled ne daje popolne slike, saj trčimo na sicer zanimive zgodovinske reminiscence še večkrat v poznejših poglavjih, n. pr. na str. 24 in osobito 83 do 91. Ta zgodovinski pregled pa bi bilo morda združiti z naslednjima poglavjima o oskrbi umobolnih doma in o strežbi in nadzorovanju bolnikov v prvi del knjige s posebnim naslovom, dočim bi poglavja IV., VI. do VIII., XIX. in XX. tvorili drugi del, a poglavja V., IX. do XVIII. tretji del, itd. Plastičnost bi bila gotovo boljše dosežena.

Poljudni spis o psihiatriji bi se moral ozirati predvsem na glavne tipe duševnih bolezni, moral bi jasno opredeliti drugo od druge po vzrokih nastanka, značilnih oblikah pojavov, poteku bolezni in možnosti lečenja in okrevanja. Avtor se je držal v splošnem nekako takih misli, čeprav ne povsodi v istem redu in zato tudi ne dovolj plastično. Hvalevredno pa je, da je upletel v boljše razumevanje polno primerov iz prakse v besedilo. Nekatere opazke (n. pr. str. 18, 19, 137, 231) so vendar le preveč subjektivno zabarvane; avtor postavlja svojo osebo zelo v ospredje, ali dvomim, da s tem pri čitateljih kaj — pridobi! Želeli bi glede primerov — po vzgledu drugih enakih knjig, da bi bili tiskani z drugimi črkami kakor glavni tekst. Poudarjam, da so primeri dobro izbrani, zanimivi in poučni.

Od duševnih bolezni bo pač vsak količkaj informirani čitatelj pogošal histerijo. Avtor jo omenja, če sem ohranil stvar prav v spominu, le enkrat (str. 254), a še to povsem mimogrede. Če je avtor pristaš tistih psihiatrov, ki sploh zanikujejo poseben tip histerične blaznosti, (kakor n. pr. Steyerthal v Hochejevi Zbirki, zv. VIII., snop. 5., str. 20 in nasl.), potem bi moral to stališče označiti in utemeljiti. Baš, ker je ta »duševna bolezen« tako splošno znana, in tako zelo v napotje možkim, in dela ženskam toliko preglavic, bi gotovo ne bilo odveč, ko bi »poljudni« pregled povedal, kako je s to stvarjo. Morda bi celo t. zv. »malo histerijo« drja, Viljema Stekel-a po malem vpletel v svoja izvajanja... Hvaležnih čitateljev tistega oddelka knjige bi bilo gotovo dovolj!

Pa na strogo znanstveno plat ne bi hotel preveč očitati, ker se je v tem pogledu avtor očitvidno zelo potrudil. Le to bi še pripomnil, da je ostalo nekaj nepopravljenih, ampak zelo motečih — pač tiskovnih napak glede znanstvenih terminov, ki jih nevešč čitatelj poljudnega pregleda sam ne more popraviti in si jih zato vtisne v spominu — v spačeni obliki. »Hobefrenija« stoji namesto »hebefrenija« (str. 125), »anemnestični« nam. »anamnestični« (str. 130). Semkaj spada tudi napačna ločitev besede »ne-urasteniki« (str. 254). Po drugi strani pa rabí avtor včasih tehnične izraze, ne da bi sledila pojasnitev, da si bi bila potrebna. Ali ve srednje izobražen človek, kaj je prolaps (str. 131), debilen (str. 138), ataksija (str. 249), komatozno stanje (str. 52) itd.? Kjer pa je prevod podan, naj bi bil točen, n. pr. »komplicirati, to gotovo ni »družiti« (str. 127). Preveč poznanja literature zahteva avtor poljudne knjige, ko zapiše stavek Halbe nam v svoji drami riše lep vzgled takega idiotizma. Vsaj naslov drame (pač »Jugend«) naj bi bil citiran.

Avtor v izberi izrazov ni bil vselej srečen. Bog ne daj, da bi se razpasla uporaba besede »razvožen« za nemški »erfahren« (str. 123, 135), namesto »raztresen, zmršen«. Iz srbščine prevzeto, ampak nepravilno uporabljeno je, če pravi avtor, »da ponavlja čuvane besede« (str. 123), namesto slišane besede. Kaj je »enotivnost« (str. 109), ne vem, niti mi noben besednjak tega ni pojasnil; morda je tiskovna napaka (enovitost?) morda nova avtorjeva tvorba, ki pa je ne morem razumeti, niti po smislu ne.

Sploh je avtorjevemu stilu, kakor tudi slovnici mnogokaj prigovarjati. Kdo pravi »bebeci v lažji meri« (str. 113), namesto bebeci lažje vrste? Kako nerodno je povedano: »Primerilo se je, da so privedli bolnika zvezanega z vrvjo... in ranjenega od predhodnega pretepa — in to brez vsake potrebe« (str. 30). Zadnje besede se lahko nanašajo na »zvezanje« ali pa tudi na »privedenje«... Enako: »Vsekakor bi bilo umestno, da se te paralelke omeje le na one slaboumne, kjer ta ni opažena v velikí meri« (str. 113); mišljena je seveda »slaboumnost, ali stil je pokvečen. Kako nejasno se glasi: »Prisilne ideje se pojavljajo ne le pri blaznikih, temveč tudi pri psihopatičnih, a duševno zdravih osebah« (str. 60). Psihopatične osebe so vendar na duhu bolne osebe, ne? Vsaj

pravi avtor sam: »Nekateri psihopatični, zlasti hysteriki in neurasteniki itd.« (str. 254). Na dveh mestih (str. 108, 244) razlaga avtor v primerih najprej, da je oseba umrla, a na to prične govoriti o preiskavi za njegova življenja. Menda bi bilo pač umestneje ostati pri kronološki razvrstitvi dogodkov.

Nemogoče je pisati: »Obolel je s 30. leti z nemirnostjo (str. 232). Ali: »Z morfinizmom razumevamo pojave z morfijem prenasičenega organizma« (str. 206). Slovnitveno nepravilno je: »V gotovih slučajih« (prav: primerih) »je umetni splav indiciran iz porodničarskega stališča ter mu seveda psihijater tudi raz svojega pritrjuje« (str. 53). »Oženil se je s pod njim stoječo osebo« (str. 149). Tožilnik stoji mnogokrat brez potrebe pri konstrukciji glagola s »se« (n. pr. str. 29, 30, 146, 151). »Smatrati« veže avtor z nominativom (str. 26), z instrumentalom (str. 77) z akuzativom (str. 128, 143, 166), s predlogom »za« (str. 131), a največkrat s predlogom »v« (n. pr. štr. 43, 128, 144). Kako te bole ušesa, ko čitaš: »Bi se mogel smatrati (n. popis) — »v natančno sliko teh dveh« (str. 244). In taka mešamica v rabi glagola. Smatrati gre po vsej knjigi!

Raz juristično stališče smatram za zelo tvegano v poljudni knjigi, ki bodi »pregled« psihiatrije, govoriti kar na kratko o indikaciji umetnega splava na str. 50, 53. Tu bi bilo treba pač dvakrat podčrtati, da gre le za skrajno silo, v kateri sme samo zdravnik in še ta po temeljitem premisleku upotiti splav, ali se da samo na ta način rešiti življenje materi; — še bolje pa bi bilo po mojem mnenju v taki knjigi o umetnih splavih sploh ne govoriti. Zelo netočno je rečeno »umobolnice niso jetnišnice« (str. 21), češ pobega iz jetnišnice (prav: kaznilnice) ni. Avtor pač ni mislil na izvajanje kazni na prostosti — po progresivnem sistemu, kjer se daje kaznjencu nalašč prilika, da pobegne, kadar hoče, a ravno s tem, da ne pobegne, pokaže svoj popravljeni značaj. Tudi raba izraza »prisilna delavnica« (str. 22) ni pravilna; zavodi za odvado pijančevanja in prisilne delavnice so tehnično nekaj povsem različnega.

Celotna presoja avtorjevega dela, ki hoče biti poljuden pregled psihiatrije, baš radi tega ne more biti ugodna. Avtorjev namen, »da se širi zanimanje in umevanje za psihijatrična vprašanja med narodom in da se vsaj nekoliko preprečijo obolenja in po njih povzročene nezgode in škode ter se izboljša in olajša usoda nesrečnih bolnikov« (str. 3), je pa gotovo plemenit. Če pravi avtor koncem predgovora (*Le style c'est l'homme*) »Skromno delce naj spremlja na pot želja po prijaznem sprejetju in obilnem uspehu«, se mu radi pridružujemo v tej obliki, da želimo knjigi skorajšnje nove izdaje v izpopolnjeni in popravljeni obliki.

Dr. Metod Dolenc.

